

ӨОЖ 346; 346(4/9)
ХҒТАР 10.23.01; 10.23.91

М. Жаскайрат, М.А. Аленов

«Астана» халықаралық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖӘНЕ ШЕТ ЕЛДЕРДЕГІ ОТБАСЫЛЫҚ КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАЛДАУ

Аннотация. Мақала еліміздегі және шет елдердегі отбасылық кәсіпкерліктің даму деңгейін салыстырмалы-құқықтық талдауға арналған. Жұмыста отбасылық кәсіпкерліктің әлеуметтік-экономикалық құбылыс ретіндегі өзекті мәселелері, отбасылық кәсіпкерлікке тән ерекшеліктер, оның даму сипаты анықталды. Отбасылық кәсіпкерлікті заңнамалық тұрғыда бекітудің шетелдік тәжірибесі мысалдар негізінде талданды, шет мемлекеттердің отбасылық кәсіпкерлік туралы заңнамаларына жалпылама шолу жасалды. Отбасылық кәсіпкерлікті жеке құқықтық институт ретінде қарастырып, еліміздің заңнамасына енгізілу тиіс өзгерістер мен ұсыныстар тізбесі көрсетілді. Аталған жұмыста ел экономикасын дамыту үрдісіндегі отбасылық кәсіпкерліктің артықшылықтары, оның құқықтық маңыздылығы жан-жақты талқыланды. Отбасылық кәсіпкерлікке қатысты нақты реттейтін нормативтік құқықтық актінің болмауына байланысты оған заңды анықтама берілмеген. Сондықтан мақалада кәсіпкерліктің бұл түрін заңнамалық тұрғыдан реттеуде ерекше назар аудару керектігіне мән беріледі. Зерттеу нәтижесі ретінде отбасылық кәсіпкерлікті мемлекет тарапынан қолдау және қорғау қажеттілігі, отбасы мүшелерінің кәсіпкерлік қызметін дамытуға бағытталған арнайы әлеуметтік бағдарламаларды әзірлеу керектігі алға тартылады.

Түйінді сөздер: отбасылық кәсіпкерлік; отбасылық бизнес; мемлекеттік саясат; құқықтық институт; отбасылық кәсіпорын; отбасылық құндылық; жеке кәсіпкерлік; мұра.

М. Жаскайрат, М.А. Аленов

Международный университет «Астана», г. Астана, Республика Казахстан

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РАЗВИТИЯ СЕМЕЙНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ЗА РУБЕЖОМ

Аннотация. Статья посвящена сравнительно-правовому анализу развития семейного предпринимательства в нашей стране и за рубежом. В работе определены актуальные проблемы семейного предпринимательства как социально-экономического явления, особенности семейного предпринимательства, характер его развития. Проанализирован зарубежный опыт законодательного закрепления семейного предпринимательства на основе примеров, проведен обобщенный обзор законодательства иностранных государств о семейном предпринимательстве. Перечислен перечень изменений и предложений, которые должны быть внесены в законодательство страны, рассматривая семейное предпринимательство как отдельный правовой институт. В данной работе всесторонне обсуждены преимущества семейного предпринимательства в процессе развития экономики страны, его правовая значимость. В связи с отсутствием конкретного регулирующего нормативного правового акта, касающегося семейного предпринимательства, ему не дано юридическое определение. Поэтому в статье особое внимание уделяется законодательному регулированию данного вида предпринимательства. Результатом исследования станет необходимость государственной поддержки и защиты семейного предпринимательства, разработка специальных социальных программ, направленных на развитие предпринимательской деятельности членов семьи.

Ключевые слова: семейное предпринимательство; семейный бизнес; государственная политика; правовой институт; семейное предприятие; семейная ценность; индивидуальное предпринимательство; наследие.

COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF THE FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF FAMILY ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND ABROAD

Abstract. The article is devoted to the comparative legal analysis of the development of family entrepreneurship in our country and abroad. The article identifies the current problems of family entrepreneurship as a socio-economic phenomenon, the features of family entrepreneurship, and the nature of its development. The foreign experience of legislative consolidation of family entrepreneurship is analyzed on the basis of examples, and a generalized review of the legislation of foreign countries on family entrepreneurship is conducted. The list of changes and proposals that should be introduced into the country's legislation is listed, considering family entrepreneurship as a separate legal institution. In this paper, the advantages of family entrepreneurship in the process of developing the country's economy and its legal significance are comprehensively discussed. Due to the lack of a specific regulatory legal act concerning family business, it has not been given a legal definition. Therefore, the article pays special attention to the legislative regulation of this type of business. The result of the study will be the need for state support and protection of family entrepreneurship, the development of special social programs aimed at developing the entrepreneurial activities of family members.

Keywords: family entrepreneurship; family business; public policy; legal institution; family enterprise; family value; individual entrepreneurship; heritage.

DOI: 10.52425/25187252_2025_35_93

Кіріспе. Отбасылық кәсіпкерлік ежелгі кәсіп түрі ретінде дамып келе жатқан бизнесті жүргізудің бір түрі болып есептеледі. Алайда біздің елімізде отбасылық кәсіпкерлікпен айналысатын тұлғалар бар болса да, ол айтарлықтай қарқынды дамып жатқан жоқ. Оған себеп ретінде елімізде кәсіпкерліктің бұл түріне тиісті деңгейде назар аударылмағандығын атауға болады. Қазіргі таңда кәсіпкерлік құқық доктринасында да, құқық қолдану қызметінде де шағын және орта кәсіпкерлікті ұйымдастыру нысаны ретінде отбасылық кәсіпкерлікті нормативтік құқықтық бекіту қажеттілігі туралы мәселе белсенді түрде талқылануда. Себебі отбасылық кәсіпкерлік бөлек құқықтық категория ретінде қарастырылмайды және оған қатысты нормативтік құқықтық актілерде заңды анықтама берілмеген. Бұл жағдай отбасылық кәсіпкерлікті жалпылама негізде кәсіпкерлік пен отбасылық құқық салаларының қиылысында қарауға мәжбүр етеді.

Қазақстан Республикасында отбасылық кәсіпкерлікті дамытуда кейбір қиыншылықтар кездесетінін атап өткен жөн. Отбасылық бизнесті ашуға жеке қаражаттың жетіспеушілігі, отбасылық кәсіпкерлік

пен мемлекет арасындағы байланыстың әлсіздігі, мемлекет тарапынан отбасылық бизнесті қолдау мен қаржыландырудың жеткіліксіздігі, отбасылық кәсіпорындарды құруда инфрақұрылымдардың жеткіліксіздігі – бұлардың барлығы отбасылық кәсіпкерліктің қарқын алып дамуына кедергі келтіретін факторлар ретінде танылады.

Елімізде отбасылық кәсіпкерлікке қатысты бизнесті жүргізудің жалпылама ережелері қолданылады. Отбасылық кәсіпкерлікті реттейтін арнайы нормативтік құқықтық актінің болмауы отбасылық бизнесті жүзеге асыратын тұлғалар үшін салықтық қиындықтарды тудыруы мүмкін. Себебі отбасы мүшелерінен құралған кәсіпкерліктің бұл түріне мемлекет тарапынан қолдау көрсетіліп, салықтық жеңілдіктер берілген жағдайда отбасылық кәсіпкерлікпен айналысатын тұлғалардың шеңбері кеңейіп, еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуы ілгері басуы мүмкін деген болжам жасауға болады.

Әдістер мен материалдар. Зерттеу барысында таңдалған тақырыпты ашу кезінде салыстырмалы-құқықтық талдау әдісі, осы мәселені шешуге логикалық көзқарас, сондай-ақ шет елдердегі отбасылық

кәсіпкерліктің даму себептерін анықтауға мүмкіндік беретін статистикалық әдіс қолданылды.

Статистикалық мәліметтерге, атап айтқанда Америкалық Ценза Бюросы орталығының отбасылық кәсіпкерлікке қатысты мәліметтеріне талдау жүргізілді. Бұның негізінде қазақстандық отбасылық кәсіпкерлік пен отбасылық кәсіпкерліктің шет елдердегі даму динамикасы мен тенденциялары анықталды. Отбасылық кәсіпкерліктің еліміздегі қазіргі жағдайына жан-жақты талдау жүргізілді, отбасылық кәсіпкерлікті дамытудың нақты жолдары айқындалды.

Зерттеу пәні ретінде нормативтік құқықтық актілер, атап айтқанда ҚР Кәсіпкерлік Кодексі, отандық және шетелдік авторлардың ғылыми әдебиеттері мен нормативтік құқықтық актілері және басқа да ақпараттық-талдамалық материалдар болды.

Талқылау, нәтижелер. Отбасылық кәсіпкерлікті жүзеге асыратын тұлғалар ретінде ерлі-зайыптыларды, олардың балалары мен ата-аналарын және өзге де туыстық қатынастағы тұлғаларды атауға болады. Тіпті отбасылық кәсіпкерліктің кейбір түрлері ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып, отбасы мүшелерін түгел жұмыспен қамтамасыз етуде.

Шетелдік тәжірибеге сүйенсек, Батыс Еуропа мемлекеттерінде отбасылық кәсіпкерлік кең ауқымды дамыған. Олай дейтініміз, шетелдерде отбасылық бизнес саласында тиімді мемлекеттік саясат жүргізіле отырып, отбасылық кәсіпкерліктің дамуына жан-жақты жағдай жасалған. Соның негізінде бизнес иелері өз кәсібін кеңейте отырып, жаңа кәсіпкерлік түрін ашуға мүмкіндік алады.

Еуропа елдерінде отбасылық компаниялар шағын және орта бизнестің негізін қалайды, олардың ішінде көптеген отбасылық кәсіпорындар өте ескі және көпжылдық болып келеді. Германияда, Францияда, Ұлыбританияда 100-200 жылдар бойы қызмет етіп келе жатқан отбасылық қонақ үйлер мен

мейрамханалар кездеседі [1].

Америкалық Ценза Бюросының (The US Censos Bureau) мәліметтеріне сүйенетін болсақ, әлемдегі бизнестің 90%-ы – бұл отбасылық кәсіпорындар. Америкалық зерттеулерге сәйкес 500 (бес жүздік) Fortune тізіміндегі компаниялардың 35%-ы отбасылық кәсіпкерлікке негізделген. Американдық отбасылық кәсіпорындар АҚШ-тың экономикасына айтарлықтай үлес қосуда, оның ішінде отбасылық кәсіпкерлер жұмыс күшінің 62%-ы жұмыспен қамтамасыз етеді және жаңа жұмыс орындарының пайда болуына септігін тигізеді¹.

Қазақстанда отбасылық кәсіпкерлікті дамытуға деген қызығушылық жыл өткен сайын артып келеді. Елімізде отбасылық кәсіпкерлікті дамыту өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына жағымды әсер ететіні сөзсіз. Әсіресе отбасылық кәсіпорындар жергілікті тұрғындар үшін жұмыс орындары мен тұрақты табыс көзіне айналуға септігін тигізуі мүмкін.

Қазақстанда отбасылық кәсіпкерлік үшін арнайы құқықтық базаны әзірлеу экономикалық тұрақтылықты нығайтуға және кәсіпкерлік белсенділікті қолдауға, әсіресе шағын және орта бизнеске ықпал етуі мүмкін.

Қазіргі уақытта Қазақстанда отбасылық кәсіпкерлікті құқықтық реттеу жеке кәсіпкерлік шеңберімен ғана шектелген және отбасылық кәсіпкерлікке қатысты бөлек заңнама қабылданбаған. Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексінде² отбасылық кәсіпкерлік жеке құқықтық институт ретінде айқындалмаған, тек отбасылық кәсіпкерліктің негізгі аспектілерін ішінара ғана қамтиды. Сондай-ақ заңнамада кәсіпкерліктің осындай нысанының ерекшеліктерін ескеретін кешенді тәсіл жоқтың қасы. Бұл отбасылық кәсіпкерлікке қатысушыларды құқықтық қорғауды қамтамасыз ететін және осы саланың дамуына ықпал ететін қосымша заңнамалық нормаларды әзірлеу және енгізу қажеттілігін тудырады.

Түркия, Жапония, Өзбекстан және Біріккен Араб Әмірліктері сияқты елдерде отбасылық

¹ The Family-Owned Businesses. The US Censos Bureau // Family Owned Businesses Retrieved January 2019 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.inc.com/encyclopedia/family-owned-businesses.html> (Access data: 14.10.2024).

² Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі: 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V ҚРЗ [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000375> (жүгінген күні: 10.10.2024).

кәсіпкерлікті заңнамалық тұрғыда қолдау отбасылық құндылықтар мен дәстүрлерді сақтай отырып, оның ел экономикасын нығайтуға көмектесетінін көрсетеді.

Мәселен, Жапонияның «Отбасылық кәсіпкерлік туралы» заңында (Family Register Act) отбасылық кәсіпкерліктің заңи ұғымы бекітіліп, осы заңмен отбасылық компанияларға капиталды және жинақталған білім мен кәсіби дағдыларды сақтауға мүмкіндік берілген. Отбасылық кәсіпкерлікті құқықтық реттеу Жаниядағы 1000 жылдан астам тарихы бар отбасылық компаниялардың ұзақ мерзімді өмір сүруіне алып келді³.

Ал Біріккен Араб Әмірліктерінде отбасылық кәсіпкерлікті реттейтін № 37/2022 Федералдық Жарлық-заң отбасылық кәсіпорындарды қолдауға және оларды жаһандық нарықта қорғауға бағытталған. Осы Заңда отбасылық кәсіпкерлік ұжымдық құқықтары бір отбасы мүшелерінен шыққан жеке тұлғаларға тиесілі кәсіпорындар ретінде анықталады. Сондай-ақ мұрагерлер арасында отбасылық кәсіпкерлікті иелену және оны ұрпақтар арасында бөлу мәселесі, отбасылық кәсіпкерлікті жүзеге асыру барысындағы қатысушы тұлғалардың құқықтары мен міндеттері де атап көрсетілген⁴.

Тіпті Өзбекстан Республикасында отбасылық кәсіпкерлікке қатысты арнайы заң қабылданып, отбасылық кәсіпкерлікті мемлекет тарапынан қолдау және дамыту бағыттары айқын көрсетілген⁵.

Өзбекстан Республикасының «Отбасылық кәсіпкерлік туралы» Заңының 23-бабына сәйкес, мемлекеттік органдар отбасылық кәсіпорынды дамытуға және нығайтуға, оған жәрдемдесуге міндетті.

Мемлекеттік органдар отбасылық кәсіпорынды келесілермен қамтамасыз етеді:

- тауарлар (жұмыстар, көрсетілетін қызметтер) өндірісін ұйымдастыру үшін пайдаланылмайтын тұрғын емес үй-жайларды жалға беру;

- өндірістік алаңдар салу үшін жер бөлу;
- отбасылық кәсіпорынның өндірістік объектілерін инженерлік-коммуникациялық желілерге қосу;

- отбасылық кәсіпорын өндірген өнімді сату үшін арнайы орындар ұсыну⁶.

Өзбекстан заңнамасы отбасылық кәсіпорындар үшін құқықтық негізді қамтамасыз етумен қатар, олардың заңды тұлға ретінде де, заңды тұлға құрмай да жұмыс істеуіне мүмкіндік береді.

Көріп тұрғанымыздай, шет мемлекеттердің өзінде отбасылық кәсіпкерліктің құқықтық мәртебесі анықталып, мемлекет деңгейінде қолдау тапқаны еліміз үшін отбасылық кәсіпкерлік мәселесіне заңнамалық деңгейде көңіл бөлу керектігін алға тартады.

Қазіргі таңда еліміз үшін отбасылық кәсіпкерлікті құқықтық реттеу өзекті мәселе ретінде қарастырылады. Отбасылық кәсіпкерлікті құқықтық реттеу барысында келесілерді ескерген жөн: отбасылық кәсіпорынның құқықтық мәртебесі, отбасы мүшелері арасындағы рөлдерді бөлу, олардың құқықтары мен міндеттері және дауларды шешу тетіктері және т.б. Отбасылық кәсіпкерліктің құқықтық мәртебесін заңи тұрғыдан бекіту отбасылық кәсіпорындардың дамуына, жаңа жұмыс орындарын құруға және халықтың, әсіресе өңірлердегі тұрғындардың әл-ауқаты деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Отбасылық кәсіпкерлікті заңнамалық деңгейде бекіту мәселесін қарастырмас бұрын, алдымен оның өзіндік артықшылығы мен кемшілік тұстарын айқындап, талқылаған жөн.

Отбасылық кәсіпкерлікте маңызды орын алатын нәрсе – ол отбасы. Отбасының дамуы серпінділікпен ерекшеленеді, отбасының өсу жағдайында шешім қабылдаудың маңыздылығы артып келеді, аға буындар кейінгі ұрпақтардың қалай жұмыс істейтініне, олардың әрекет ететініне, мінез-құлық пен қарым-қатынастың қандай үлгілерін

³ Family Register Act. No. 224 of December 22, 1947 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/2161/en> (Access data: 01.12.2024).

⁴ О семейном бизнесе: закон ОАЭ от 03 окт. 2022 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://incfine.com/novyj-zakon-oae-o-semejnom-biznese/> (дата обращения: 04.12.2024).

⁵ О семейном предпринимательстве: закон Республики Узбекистан от 26 апр. 2012 г. № ЗРУ-327 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://lex.uz/docs/2004954> (дата обращения: 15.10.2024).

⁶ Сол жерде.

таңдайтынына мән бере бастады [3].

Отбасының бірегей қасиеттері мен құндылықтарын тұтастай түсіну отбасының табысты болашағының кепілі болып табылады. Отбасы ішіндегі басқару бизнестегі менеджменттік басқару сияқты маңызды рөл атқарады. Бизнестің негізін қалаушы тұлға кәсіпкерлікті бастаған кезде ауыр жүк арқалайды, сондықтан барлық отбасы мүшелерінің бірге атсалысып қатысуы ұзақ мерзімді перспективаға алып келетіні анық. Отбасының негізгі құндылықтары кәсіпкерлікті жүргізу кезінде көрінеді, сондықтан оларды қалыптастыру отбасылық бизнесті қалыптастырудың маңызды бөлігі болып саналады. Ұрпақтар арасындағы айырмашылықты түсіну (олардың әртүрлі үміттері, күтілімдері мен армандары) отбасы ішінде үйлесімділік құруда маңызды болып табылады. Болашақта бұл бизнестің өзіне айтарлықтай әсер етеді. Егер отбасында өзара түсіністік пен төзімділікке орын болса, онда бұл кәсіпкерлікке тек оң әсерін тигізетіні анық [4].

Отбасылық құндылықтарды кәсіпкерлікті жүргізуде басшылыққа алу бизнестің дамып өркендеуіне жол ашатыны сөзсіз. Өйткені отбасы мүшелері бір-бірімен үйлесімді жұмыс жасауы негізінде кәсіпкерлікті жүргізудің жаңа деңгейіне көтерілуге мүмкіндік алады.

Отбасылық кәсіпкерліктің тағы бір артықшылығы ретінде «отбасы – кәсіпкерліктің иесі» екендігін атасақ болады. Отбасы өз ісінің дамуына деген қызығушылық танытады және бұл істің ұрпақтарына мұра болып қалуына мүдделі болады. Отбасы мүшелері жанұяның мүддесі үшін еңбек ету керектігін түсінеді, сол мақсатта қажырлы жұмыстанып, бизнестің дамуы үшін барлық ынта-жігерлерін, дағдыларын қосады. Алынған білімнің, тәжірибенің, кәсіби дағдының мұра ретінде қалдырылуы отбасы үшін маңызды басымдылыққа ие. Сонымен қатар көпшілік жағдайда отбасылық кәсіпкерлік өз бренді мен беделіне қызмет етеді, өз өнімін сапалы шығаруға тырысады және тұтынушылармен жақсы қарым-қатынаста болуға ұмтылады [5].

Отбасылық кәсіпкерлікті жүзеге асыру кезінде кездесетін кемшіліктер қатары да

баршылық. Олардың бірі ретінде отбасылық кәсіпкерліктің қысқа мерзімділігін атауға болады. Көбінесе отбасылық бизнес оның иесі тірі кезде сатылады немесе бөлініске түседі. Тек бизнестің 5-10%-ы ғана үшінші буын ұрпақтарына дейін өмір сүруі мүмкін [6].

Сонымен қатар отбасы мүшелерінің жыл өткен сайын саны артып, бизнесті жүргізуге қатысты бір әулеттің ішінде әр түрлі көзқарастар мен даулар туындауы мүмкін. Үлкен әулетте бірнеше меншік иелері де болуы мүмкін. Бұл басқарудың орталықтандырылмағанымен сипатталады. Сондай-ақ басқарудың әлсіздігі, дұрыс жүргізілмеген инвестициялау, шығыстарға тиісті деңгейде бақылау жүргізбеу – бұлардың барлығы отбасылық кәсіпкерлікті жүргізген кезде кездесетін кемшіліктер қатарына жатады.

Жоғарыда келтірілген салыстырмалы құқықтық талдаудың негізінде еліміздегі отбасылық кәсіпкерлікті дамытудың негізгі бағыттарын анықтауға болады:

1) Ерекше құқықтық реттеудің қажеттілігі. Отбасылық кәсіпкерлік аралас (экономикалық және отбасылық) сипатқа ие. Бұл бизнес мүдделері мен отбасылық құндылықтарды теңестіретін жеке құқықтық реттеуді қажет етеді.

2) Шетелдік тәжірибені ескеру. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, бірқатар дамыған елдер (Ұлыбритания, Франция, АҚШ, т.б.) бизнесті мұрагерлікке беруді, отбасылық активтерді қорғауды, отбасылық компаниялардағы ұжымдық басқаруды реттейтін арнайы заңдар қабылдады. Осындай бастама отбасылық кәсіпкерлікті заңнамалық тұрғыда реттеу қажеттілігін тудырады.

3) Мұрагерлікті құқықтық қорғау. Отбасылық кәсіпкерліктің жеке институты ретінде мұрагерлік бизнесті ұрпақтан-ұрпаққа беру тетіктерін бекітуге мүмкіндік береді. Отбасылық кәсіпкерлікті мұраға қалдыру кезінде мұрагерлер арасында қақтығыстар болуы мүмкін, бұл бизнестің жойылуына әкелуі мүмкін. Ол үшін мұрагерлік тетіктерін әзірлеу қажет, соның ішінде: басқарушылық және мұрагерлік ережелерін бекіту үшін отбасылық ұжымдық шарттарды енгізу,

активтерді қорғау және бизнесті ұрпақтар арасында басқару үшін отбасылық қорларды (Family Trusts) енгізу және т.б.

4) Салықтық жеңілдіктер. Отбасылық кәсіпкерлікті мұраға беру кезінде салық жеңілдіктерін енгізу (мысалы, бизнесті отбасы ішіндегі бір тұлғадан екіншісіне беру кезінде төмендетілген салық ставкасы және т.б.) экономикалық тәуекелдерді азайтады және оның тартымдылығын арттырады.

5) Қаржыландыру және субсидиялау. Мемлекеттік бағдарламалар жеңілдетілген несиелер беру мен жастар кәсіпкерлігін қолдау арқылы отбасылық кәсіпкерлікті дамытуға көмектеседі.

6) Білім және кәсіби дайындық. Кәсіби оқыту бағдарламалары отбасылық кәсіпкерлікті жүргізудегі кәсіпкерлердің басқарушылық және қаржылық құзыреттілік деңгейін арттырады.

Елімізде отбасылық кәсіпкерлік жан-жақты дамуы үшін, ең алдымен, оны мемлекеттік деңгейде құқықтық реттеп, оны қолдау саясатын алға тартуға болады. Отбасылық кәсіпкерлікті заңнамалық тұрғыдан реттеу мәселесі еліміздің алдына қойған басты бағыттардың біріне айналуы тиіс деп ойлаймыз.

Қорытынды. Көптеген шет елдерде отбасылық кәсіпкерлік шағын және орта бизнес туралы жалпы нормалармен реттеледі. Алайда оның ерекше белгілері: отбасылық байланыстар, мұрагерлік, жеке және іскерлік мүдделердің араласуы көп жағдайда ескерілмейді. Отбасылық кәсіпкерліктің ең тиімді үлгілері ретінде неміс және британдық үлгілерді атауға болады. Өйткені олар бизнестің ұзақ мерзімді тұрақтылығын, ұрпақтан ұрпаққа берілетін мұраны және активтерді қорғауды

қамтамасыз етеді.

Айтылған ойды қорытындылай келсек, елімізде отбасылық кәсіпкерлікті құқықтық реттеудің келесі үлгісін ұсынуға болады:

1. ҚР Кәсіпкерлік кодексі мен ҚР Азаматтық кодексіне өзгерістер енгізу. ҚР Азаматтық кодексінде және ҚР Кәсіпкерлік кодексінде «отбасылық кәсіпкерлік» ұғымы кездеспейді. Отбасылық кәсіпкерлік дара кәсіпкерлік, жауапкершілігі шектеулі серіктестік және шаруа қожалығы аралығында кездеседі, салықтық және заңды шығындарсыз бизнесті мұрагерлікке қалдыру тетіктері көрсетілмеген. Еңбек заңнамасында отбасылық еңбек жалдамалы жұмыспен қатар реттеледі, бұл айтарлықтай кедергілерді тудырады. Сондықтан ҚР Азаматтық кодексіне және ҚР Кәсіпкерлік Кодексіне «отбасылық кәсіпкерлік» ұғымын енгізу аталған мәселені шешуге көмектесетіні анық.

2. Отбасылық кәсіпкерлікке қатысты жеке заң қабылдаудың перспективасы. «Отбасылық кәсіпкерлік туралы» жеке заң отбасылық кәсіпкерлікке қатысты нақты реттеуді, бұл институтқа мемлекеттің назарын, ұзақ мерзімді қолдау тетіктерін құруға мүмкіндік береді. Алайда жеке заң қабылдау – бұл ұзақ мерзімді үрдіс, кейбір жағдайда нормалардың қайталану қаупі орын алуы мүмкін.

Біздің ойымызша, отбасылық кәсіпкерлікке қатысты аралас (гибридті) нұсқаны ұсынуға болады: ҚР-да отбасылық кәсіпкерлік тұжырымдамасын әзірлеп, алдымен оны ҚР Кәсіпкерлік Кодексі мен ҚР Азаматтық кодексіне бекітіп, содан кейін қажет болған жағдайда ғана жеке заң қабылдауға мүмкіндік туады. Бұл отбасылық кәсіпкерлікке қатысты нақты үлгі болмайынша, жаңа заң қабылдауға уақыт береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Васильев, М.В. Критерии и определения семейной фирмы: эволюция взглядов европейских и российских исследователей / М.В. Васильев // Проблемы теории и практики управления. – 2018. – № 7-8. – С. 155-162.
2. Волков, Д.А. Преемственность в семейном бизнесе / Д.А. Волков // Российское предпринимательство. – 2019. – № 1 (14). – С. 36-41.
3. Касьяненко, Т.Г. Эволюция понятия «семейный бизнес» по исследованиям российских и зарубежных ученых / Т.Г. Касьяненко, А.М. Воротилкина // Экономика и управление: проблемы, решения. – 2020. – № 2. – С. 36-44.
4. Трачук, А.В. Формирование динамических бизнес-моделей компаниями электронной

коммерции / А.В. Трачук, Н.В. Линдер, Н.В. Убейко // Управленец. – 2017. – № 4 (68). – С. 61-74.

5. Cucculelli, M. Family succession and firm performance: Evidence from Italian family firms / M. Cucculelli, G. Micucci // Journal of Corporate Finance. – 2018. – Vol. 14. – Pp. 17-31.

6. Chu, W. Family ownership and firm performance: Influence of family management, family control, and firm size / W. Chu // Asia Pacific Journal of Management. – 2020. – Vol. 28. – Pp. 833-851.

References:

1. Vasil'ev, M.V. Kriterii i opredeleniya semejnoy firmy: jevoljucija vzgljadov evropejskih i rossijskih issledovatelej / M.V. Vasil'ev // Problemy teorii i praktiki upravleniya. – 2018. – № 7-8. – S. 155-162.

2. Volkov, D.A. Preemstvennost' v semejnom biznese / D.A. Volkov // Rossijskoe predprinimatel'stvo. – 2019. – № 1 (14). – S. 36-41.

3. Kas'janenko, T.G. Jevojlucija ponjatija «semejnyj biznes» po issledovaniyam rossijskih i zarubezhnyh uchenyh / T.G. Kas'janenko, A.M. Vorotilkina // Jekonomika i upravlenie: problemy, reshenija. – 2020. – № 2. – S. 36-44.

4. Trachuk, A.V. Formirovanie dinamicheskikh biznes-modelej kompanijami jelektronnoj kommercii / A.V. Trachuk, N.V. Linder, N.V. Ubejko // Upravlenec. – 2017. – № 4 (68). – S. 61-74.

5. Cucculelli, M. Family succession and firm performance: Evidence from Italian family firms / M. Cucculelli, G. Micucci // Journal of Corporate Finance. – 2018. – Vol. 14. – Pp. 17-31.

6. Chu, W. Family ownership and firm performance: Influence of family management, family control, and firm size / W. Chu // Asia Pacific Journal of Management. – 2020. – Vol. 28. – Pp. 833-851.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ / INFORMATION ABOUT AUTHORS

Мира Жаскайрат – «Астана» халықаралық университетінің профессоры, заң ғылымдарының кандидаты, e-mail: mira_m15@mail.ru.

Жаскайрат Мира – профессор Международного университета «Астана», кандидат юридических наук, e-mail: mira_m15@mail.ru.

Zhaskairat Mira – Professor of the Astana International University, Candidate of Law, e-mail: mira_m15@mail.ru.

Марат Амрадинович Аленов – «Астана» халықаралық университетінің профессоры, заң ғылымдарының докторы, e-mail: lsc@mail.ru.

Аленов Марат Амрадинович – профессор Международного университета «Астана», доктор юридических наук, e-mail: lsc@mail.ru.

Alenov Marat Amradinovich – Professor of the Astana International University, Doctor of Law, e-mail: lsc@mail.ru.